

**AZ IRODALMI SZÖVEGEK
JELLEMZŐI**

1. Fikcionalitás

„...a meséléshez mindenekelőtt világot kell alkotni, és azt be kell rendezni, amennyire csak lehet, a legutolsó részletig. Ha egy folyót alkotnék, két parttal, a folyó bal partjára odaraknék egy horgászt, és ha ezt a horgászt lobbanékony jellemmel és rovott múlttal látnám el, nos, akkor kezdeném is az írást, szavakra lefordítva azt, aminek elkerülhetetlenül be kell következnie. Mit tesz a horgász? Horgászik. (És már ebből is tennivalók egész sora adódik többé-kevésbé elkerülhetetlenül.) És aztán mi történik? Vagy van kapás, vagy nincs. Ha van, akkor a horgász kifogja a halat, aztán hazamegy, mint ki jól végezte dolgát. Itt a vége fuss el véle. Ha nincs kapás, akkor a horgász esetleg méregbe gurul, nemhiába lobbanékony. Esetleg kettétöri a botját. Nem sok, de vázlatnak már ez is megteszi. Van viszont egy indián közmondás, amelyik így szól: »ülj ki a folyópartra és várj, előbb-utóbb elúszik előtted az ellenséged hullája«. Hátha arra úszik egy hulla? Hiszen ez a lehetőség benne van a folyó szövegközi környezetében. Ne feledjük, hogy az én derék horgászomnak rovott a múltja. Vállalja-e a kockázatot, hogy bajba kerül? Mit csinál? Kereket old, úgy tesz, mintha nem is látná a hullát? Úgy érzi, nyakig van a pácban, mivelhogy végtére is ez az ő halálos ellenségének hullája? Méregbe gurul-e, amilyen lobbanékony, mert lám, most oda a hön áhított bosszúállás lehetősége? Tessék: alig-alig rendeztem be ezt a saját világomat, és máris elkezdődött egy történet. Sőt egy stílus is, mert egy pecázó horgász lassú, hömpölygő elbeszélésritmust kényszerítene rám, vélhetőleg türelmes várakozása szabná meg, de türelmetlenül meg-megránduló indulatossága tagolná ezt a ritmust. A világ megalkotása a fontos, a szavak aztán szinte önmaguktól adódnak.”

(Umberto ECO: *A regény mint kozmológiai tény*, in: *A rózsza neve*, utószó és jegyzetek)

Feladatok

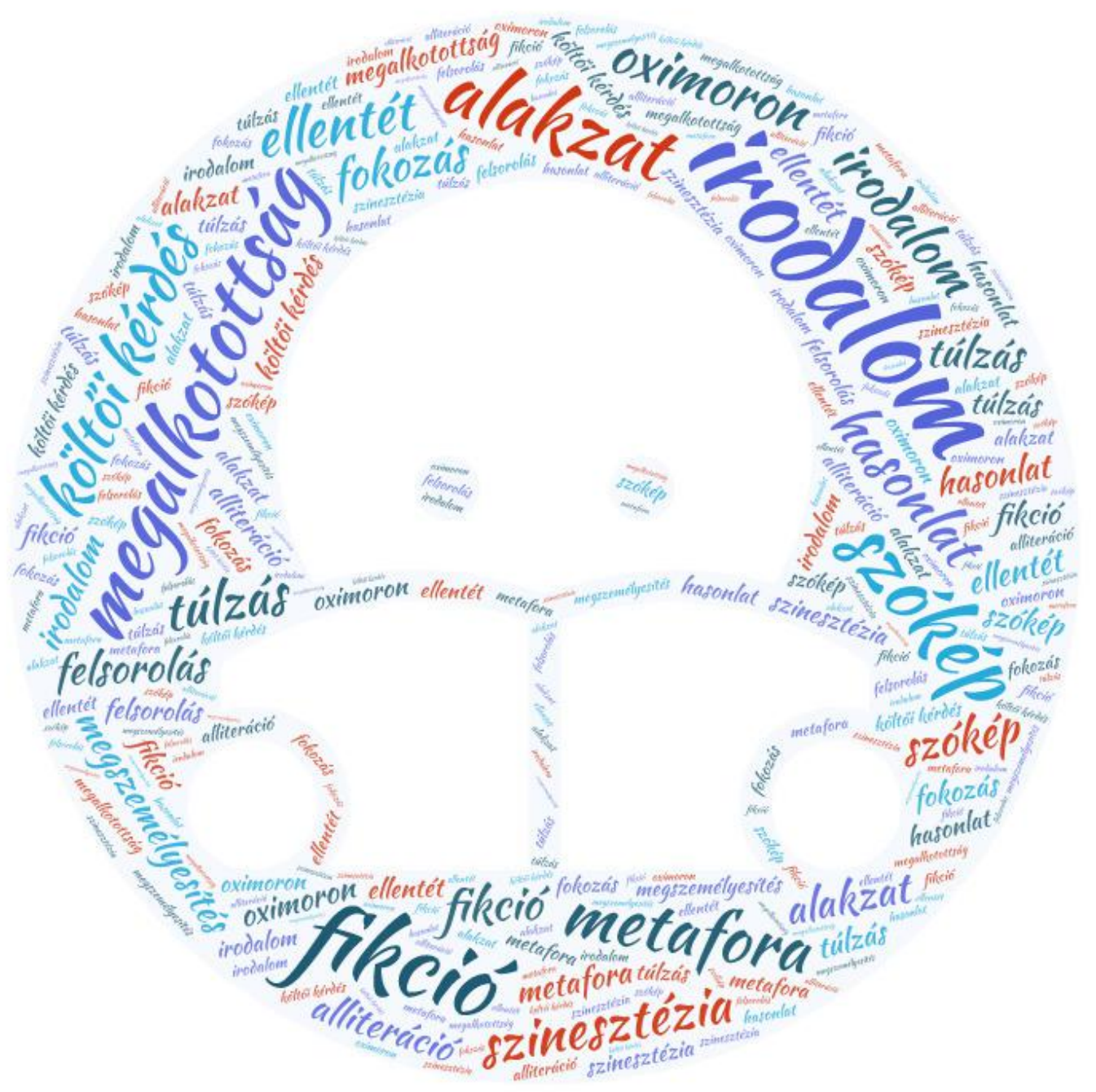
1. Miért világalkotó tevékenység a szerző szerint a „mesélés”?
2. Mi mindenből alkothatja meg az író a mű világát?
3. Szerintetek milyen a folyópart? Hogy néz ki a horgász? Milyen a pecabotja? (Készítsetek leírást!)
4. Mi mindent kell tennie a regényírónak, mielőtt megírja a művet?
5. Mi változna a történetben, ha a horgász például megfontolt és tiszta múltú lenne?
6. Mi változna, ha például egy aranyhalat fogna ki?
7. Folytasd és fejezd be az Eco által megkezdett részletet!

- Ø Az irodalmi szövegek általános jellemzője a **kitaláltság (fikcionalitás)**.
- Ø Az irodalmi alkotások azért jönnek létre, hogy **szövegvilágot** teremtsenek, és nem céljuk, hogy a tapasztalati világ elemeivel megfeleltethetők legyenek.
- Ø Az irodalmi mű akkor is kitalációs jellegű, ha valószerű, esetleg majdnem minden eleme megfeleltethető a valóság valamely elemével vagy mozzanatával. Kitalált világ, mert megvalósult formájában a költő, az író alkotása. (Ezért pl. az elbeszélő nem azonosítható a szerzővel, a lírai én pedig a költővel.)

Ø A művekre **megalkotottság**,
megformáltság jellemző, hiszen a költő
vagy az író a nyelvi jeleket tudatosan
válogatja és rendezi el, s ezáltal a
denotatív (elsődleges) jelentésen túlra,
az ún. konnotatív (másodlagos)
jelentésre irányítja a szöveget.

Feladat: Keress ki 5 perc alatt minél több szóképet az alábbi részletből!

Öt esztendő, öt szép leánya az öreg Időnek ment tova telt kosarával és ült el nénjei mellé. Ott ülnek a végtelenség partján, hervadt virággal a hajukban s hervadt mosolygással az ajkukon, hosszú sorban az évek, akik már átmentek a földön s ismerik az embernek nevezett fájdalmakat. És ha új huguk érkezik meg a fájdalmas csókok vidékéről, feléje fordítják bágyadt szépségüket s olyan hangon, mintha régi óra ezüstje csendülne, kérdezik: - Mit hoztál az embervilágból, mit szüreteltél az emberszőlőben? - És az érkező szánakozó meghajlással hullatja az alaktalan végtelenbe: - Jaj, jaj! - Kezdetlen öröklét óta mindenik ezzel jön, mindenik szüretének ez a termése. És a sok jaj mindig növvő végtelen zuhatagban rohan Isten felé. A földön pedig csókolnak, szülnek, akarnak, célt fűznek, szeretnek, áskálódnak. És a jaj-folyó növekedő árral mossa az elmúlt évek fehér lábait.

(Szabó Dezső: Csodálatos élet)

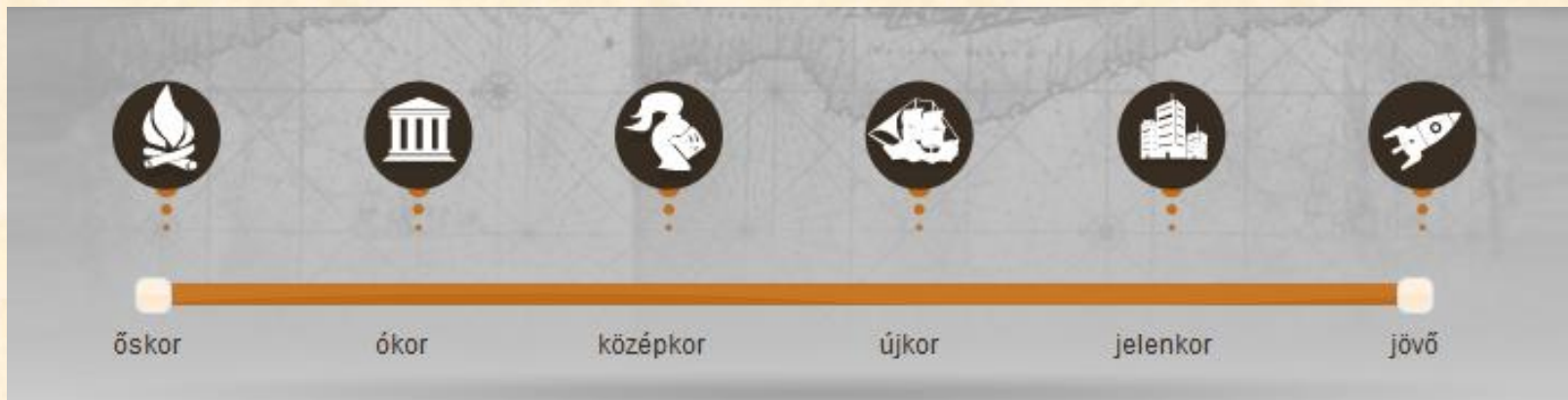
Feladat: Keress ki 5 perc alatt minél több alakzatot az alábbi részletből!

Öt esztendő, öt szép leánya az öreg Időnek ment tova telt kosarával és ült el nénjei mellé. Ott ülnek a végtelenség partján, hervadt virággal a hajukban s hervadt mosolygással az ajkukon, hosszú sorban az évek, akik már átmentek a földön s ismerik az embernek nevezett fájdalmakat. És ha új huguk érkezik meg a fájdalmas csókok vidékéről, feléje fordítják bágyadt szépségüket s olyan hangon, mintha régi óra ezüstje csendülne, kérdezik: - Mit hoztál az embervilágból, mit szüreteltél az emberszőlőben? - És az érkező szánakozó meghajlással hullatja az alaktalan végtelenbe: - Jaj, jaj! - Kezdetlen öröklét óta mindenik ezzel jön, mindenik szüretének ez a termése. És a sok jaj mindig növvő végtelen zuhatagban rohan Isten felé. A földön pedig csókolnak, szülnek, akarnak, célt fűznek, szeretnek, áskálódnak. És a jajfolyó növekedő árral mossa az elmúlt évek fehér lábait.

(Szabó Dezső: Csodálatos élet)

3. Történetiség

- ∅ Az irodalom meghatározó jellemzője az **időbeliség**, **történetiség**.
- ∅ Az irodalmi mű születésétől kezdve időben létezik.

Ø Úgy az alkotást, mint a befogadást, értelmezést befolyásolják az adott korok hagyományai.

Ø Ugyanakkor az értelmezésben közrejátszik a befogadó olvasói tapasztalata is, műveltsége, a világról alkotott képe.

Ø Az irodalmi alkotás jelentése tulajdonképpen a mű világának és az olvasó világának a találkozása. Ez a jelentés időben **változó**.

4. Intertextualitás

Meddő órán (A)

Magam vagyok.

Nagyon.

Kicsordul a könnyem.

Hagyom.

Viaszos vászon az asztalomon,

Faricskások lomhán egy dalon,

Vézna, szánalmas figura, én.

Én, én.

S magam vagyok a föld kerekén.

Meddő órán (B)

Belenézek a nagy éjszakába,

Alszik a föld, maga árnyékába';

Itt vagy amott csillagok röppennek:

Gondolatim is úgy jönnek-mennek.

Gondolatom szappanbuboréki

Csillogók, mint odafenn az égi:

De töredék mindkettőnek utja --

Mind szétpattan, mielőtt megfutja.

Margóra (C)

Egyre több néma,

meddő óra.

Vacogtató nyár,

üszkös rózsa.

Egyre mélyebb,

temető hóba.

Feladatok:

- Ø Miben hasonlít és miben különbözik a három vers első olvasásra?
  - Ø Mit gondoltok, időrendben melyik keletkezhetett legkorábban?
  - Ø Melyik keletkezhetett legkésőbbben? Miből gondoljátok?
- Ø Szavazás: www.mentimeter.com

Tóth Árpád: Meddő órán

(1886–1928)

Magam vagyok.

Nagyon.

Kicsordul a könnyem.

Hagyom.

Viaszos vászon az asztalomon,

Faricskálók lomhán egy dalon,

Vézna, szánalmas figura, én.

Én, én.

S magam vagyok a föld kerekén.

Arany János: Meddő órán (1817–1882)

Belenézek a nagy éjszakába,

Alszik a föld, maga árnyékába';

Itt vagy amott csillagok röppennek:

Gondolatim is úgy jönnek-mennek.

Gondolatom szappanbuboréki

Csillogók, mint odafenn az égi:

De töredék mindkettőnek utja --

Mind szétpattan, mielőtt megfutja.

Makay Ida:

Margóra (1933–2011)

Egyre több néma,

meddő óra.

Vacogató nyár,

üszkös rózsa.

Egyre mélyebb,

temető hóba.

- Ø Mi jellemzi az egyes versek formáját, ritmusát, rímelését?
- Ø Miben térnek el a versek témájának hangsúlyai?
- Ø Melyik vers él inkább költői képhasználattal, melyik fogalmi nyelvhasználattal?
- Ø Melyik költemény milyen költői képekkel teszi érzékletessé a gondolati tartalmat?
- Ø Melyik versben szorul háttérbe a lírai személyesség?
- Ø Melyik műre jellemző az alkotásképtelenség kimondásának és a vers megszületésének ellentmondása?
- Ø Melyik műre jellemző a létezés kilátástalansága?

Ø Az irodalmi alkotások az olvasói tudatban nem elszigetelten léteznek, hanem párbeszédet folytatnak egymással, felidézhetik, értelmezhetik egymást.

Ø Az irodalmi mű nem elszigetelt jelenség, hanem támaszkodik az előtte már megírt művek sokaságára, illetve később megírandó művek sokaságához képez kiindulópontot.

Ø Az irodalmi szövegeknek ezt az összekapcsolódását **szövegköztiségnek/intertextualitásnak** nevezzük.

Ø Az intertextualitásnak 4 típusát különböztetjük meg:

ü idézés

ü parafrázis (nem szó szerinti idézés)

ü utalás

ü rájátszás

Forrás: Pethőné Nagy Csilla, Irodalom 9. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009.

Képek:

<https://newint.org/features/web-exclusive/2016/09/23/what-exactly-is-world-fiction>

<https://www.istockphoto.com/ro/fotografii/fantasy-book>

<http://szolgatars.hu/megjegyzesek-zrinyi-miklos-bibliai-idezeteihez/>